

فارسے پایہ دہم

درس اول

ستایش: به نام کردگار - چشمه و سنگ

درس‌نامه موضوعی

چشمه و سنگ

لغت

معانی واژه‌های مهم درس

- غلغله‌زن: شور و غوغاکنان، (تیزیاب: شتابنده، سریع)، (معرکه: میدان جنگ)، (گلبن: بوته گل، گل سرخ)، (شکن: پیچ و خم زلف)، (تابناک: روشن، درخشان)، (گریبان: یقه)، (حامل: حمل کننده)، (پیرایه: زیور)، (برازندگی: شایستگی)، (همسری: برابری)، (نمط: روش، نوع)، (زهره در: ترسناک)، (یله: رها، آزاد)، (ورطه: مهلکه، زمین پست، هلاکت)

املا

واژه‌های مهم املائی:

- غلغله‌زن، صدف، حامل، برازندگی، نمط، غرور، بحر، زهره در، ورطه

دستور

نمودار اجزای جمله

- جمله‌های دو جزئی: نهاد + فعل ← کبوتر پرید.

جمله‌های سه جزئی:

- سه جزئی گذرا به مفعول: چشمه، هنگامه دریا را دید.
- سه جزئی گذرا به متمم: چشمه به دریا نگر بست.
- سه جزئی گذرا به مسند: گل از شوق تو خندان است.

جمله‌های چهار جزئی:

- چهار جزئی گذرا به مفعول و متمم: پسرک، خنده‌کنان گل‌ها را به ما داد.
- چهار جزئی گذرا به مفعول و مسند: بوی زلفت، مرا گمراه عالم کرد.
- چهار جزئی گذرا به متمم و مسند: مردم ایران، به غلامرضا تختی، «جهان پهلوان» می‌گویند.
- چهار جزئی گذرا به مفعول و مفعول: نقاش دیوار را رنگ آبی زد.

آرایه‌های ادبی

- حس آمیزی: آمیختن دو یا چند حس در کلام است به گونه‌ای که بر تأثیر کلام بیفزاید و سبب زیبایی سخن شود.
- مثال: از همه شیرین سخنی گوش ماند.

تاریخ ادبیات

- نیما یوشیج (علی‌اسفندیاری)، شاعر معاصر است و منظومه‌ی «افسانه‌ی او را، سر آغاز «شعر نو» دانسته‌اند.

ستایش: به نام کردگار

لغت

معانی واژه‌های مهم درس

- (افلاک: ج فلک، آسمان، چرخ)، (فضل: بخشش، کرم، نیکویی، دانش)، (رزاق: روزی دهنده/ زهی: آفرین)، (کام: سقف دهان)، (فروغ: روشنی)

املا

واژه‌های مهم املائی:

- زهی، فروغ، وصف، رزاق

دستور

- زهی: «شبه جمله» است، در شمارش جمله‌ها، یک جمله محسوب می‌شود.
- «ی» اسنادی: تویی (= توهستی) ← جمله‌ی سه جزئی گذرا به مسند.
- آیی پدیدار: پدیدار شوی ← جمله‌ی سه جزئی گذرا به مسند.
- ترکیب‌های وصفی: هفت افلاک، عجایب نقش‌ها، رنگ‌های بی‌شمار، هر وصف، آن وصف

آرایه‌های ادبی

- تضاد: پیدا و پنهان، دانا و نادان، آشکار و نهان
- مجاز: «کام» مجاز از زبان، «خاک» مجاز از طبیعت
- تشخیص: خندیدن گل / کنایه: «پرده برداشتن» کنایه از آشکار کردن

تاریخ ادبیات

- الهی‌نامه، اثر عطار نیشابوری، شاعر و عارف قرن ششم است.

معنی و مفهوم

مفاهیم کلیدی ابیات:

- قدرت خداوند در آفرینش‌گری انسان و جهان:
- به نام کردگار هفت افلاک/ که پیدا کرد آدم از کفی خاک
- درخواست فضل و عنایت الهی:
- الهی، فضل خود را یار ما کن / ز رحمت، یک نظر در کار ما کن
- ناتوانی انسان از توصیف عظمت پروردگار:
- هر آن وصفی که گویم، بیش از آنی / یقین دانم که بی‌شک، جان جانی

معنی و مفهوم

مفاهیم کلیدی ابیات:

- چشمه «نماد انسان‌های مغرور و خود شیفته، «سنگ» نماد انسان‌های بی‌حرکت و ایستا، و «دریا» نماد انسان‌های بلندمنش و بزرگ و آرام هستند. غرور و خودشیفتگی چشمه:

گفت: در این معرکه یکتا منم / تاج سر گلبن و صحرا، منم
ابر ز من، حامل سرمایه شد / باغ ز من صاحب پیرایه شد
در بُن این پوده‌ی نیلوفری / کیست کند با چو منی همسری
● سرگستگی و خاموشی چشمه در مقابل عظمت دریا:
لیک چنان خیره و خاموش ماند / کز همه شیرین سخن گوش ماند

خلاصه دانش‌ها

لغت

معانی واژه‌های مهم درس

- (تحصیل: به دست آوردن، کسب کردن)، (روزی: رزق، توشه، نصیب)، (هوا: میل نفس، هوس)، (خصلت: منش، خوی، سرشت)، (حکمت: علم، دانش، دانایی)

املا

واژه‌های مهم املائی:

- تحصیل، حلال و حرام، هوای نفس، خصلت

آیه‌های ادبی

- تضاد: حلال و حرام، راست و دروغ

تاریخ ادبیات

- «خلاصه دانش‌ها» از کتاب داستان‌های صاحب‌دلان، به کوشش محمدی اشتهاردی انتخاب شده است.

معنی و مفهوم

مفاهیم کلیدی ابیات:

پیام‌های محوری «خلاصه دانش‌ها»:

- ۱- راست‌گویی
- ۲- به دنبال روزی حلال بودن
- ۳- نکوهش عیب‌جویی
- ۴- روزی خواستن از درگاه خداوند
- ۵- دوری کردن از هواهای نفسانی

املا و لغت

صفحه‌ی ۱۰ تا ۱۶ کتاب درسی

(آزمون گانون، ۲۳ مهر ۹۵)

۱. چند تا از واژه‌های زیر نادرست معنا شده‌است؟

- «فضل: بخشش / ورطه: اقیانوس / فروغ: پرتو / گلبن: بوته‌ی گل / معرکه: جای نبرد / نمط: روش، نوع»
- ① چهار تا   ② سه تا   ③ دو تا   ④ یکی

(آزمون گانون، ۲۳ مهر ۹۵)

۲. چند تا از واژه‌های زیر درست معنا شده‌است؟

- «زهی: ادات تحسین / شکن: گردی صورت / پیرایه: زیور / بن: بیخ / غلغله‌زن: شور و غوغا کنان / زهره‌در: حریص»
- ① یکی   ② دو تا   ③ سه تا   ④ چهار تا

(آزمون گانون، ۲۳ مهر ۹۵)

۳. معنای «راست» در کدام بیت، با معنای این واژه در بیت زیر برابر است؟

- «راست به مانند یکی زلزله / داده تنش بر تن ساحل یله»
- ① وصف رخ چو ماهش در پرده راست ناید / مطرب بزنی نوایی ساقی بده شرابی
  - ② شیخ شیوخ عالم است آن که تو راست نومرید / آن که گرفت دست تو خاصیک (نام شخصی مکار) زمان بود
  - ③ آمد ندای بی‌چون نی از درون نه بیرون / نی چپ نی راست نی پس نی از برابر آمد
  - ④ به دست راست بگیر از هوا تو این نامه / نه کودکی که ندانی یمین خود ز شمال

(آزمون گانون، ۲۱ مهر ۹۶)

۴. چند تا از واژه‌های زیر نادرست معنا شده‌است؟

- «کام: دهان / معرکه: میدان جنگ / تعلل: درنگ کردن / قفا: روبه‌رو / فروغ: پرتو / نمط: روش / ورطه: مهلکه / یله: رها / زهی: آفرین / هنگامه: غوغا / مفتاح: کلیدها»

- ① یکی   ② دو تا   ③ سه تا   ④ چهار تا

(کتاب درسی، صفحه‌های ۱۲ و ۱۳، بیت‌های ۵ و ۱۴ تا ۱۷)

۵. معنی چند واژه در مقابل آن نادرست آمده‌است؟

- (ورطه: زمین پست)، (حکمت: تقدیر)، (خیره: بیهوده)، (یله: پهلوان)، (هنگامه: جمعیت مردم)، (شکن: تاب زلف)
- ① یک   ② دو   ③ سه   ④ چهار

۶. معنی واژگان **همه‌ی گزینه‌ها به‌جز گزینه‌ی ... تماماً درست آمده است.**

- ۱) زهره در، تیزیلا، همسری: بسیار ترساننده، شتابنده، برابری
 ۲) گلبن، زهره، هنگامه: گل سرخ، شجاعت، غوغا
 ۳) سهم، معرکه، پیرایه: ترس، میدان، آرایش
 ۴) برزندگی، شکن، نادره: دارندگی، پیچ، بی‌مانند

۷. واژه‌ی «راست» در همه‌ی گزینه‌ها به‌جز گزینه‌ی ... معنایی یکسان دارد.

- ۱) راست چون سوسن و گل از اثر صحبت پاک
 ۲) زاله بر لاله فرود آمده هنگام سحر
 ۳) ز سوی خزر نای رویین سَخاست
 ۴) فاخته راست به کردار یکی لعبگر است
 بر زبان بود مرا آن چه تو را در دل بود
 راست چون عارض گلگون عرق کرده‌ی یار
 همی گرد بر شد به خورشید راست
 در فکند به گلو حلقه‌ی مشکین رسنا

۸. کدام بیت نادرستی املایی یا رسم‌الخطی دارد؟

- ۱) خاریم و طربناک‌تر از باد بهاریم / خاکیم و دلاویزتر از بوی عبیریم
 ۲) از نعره مستانه ما چرخ پرآواست / جوشنده چو بهریم و خروشنده چو شیریم
 ۳) از شوق تو بی‌تاب‌تر از باد صبا بایم / بی روی تو خاموش‌تر از مرغ اسیریم
 ۴) آن کیست که مدهوش غزل‌های رهی نیست؟ / جز حاسد مسکین که بر او خرده‌نگیریم

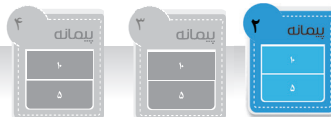
۹. کدام بیت نادرستی املایی دارد؟

- ۱) در بحر مایی و منی افتاده‌ام بیار / می تا خلاص بخشدم از مایی و منی
 ۲) خون پیاله خور که هلال است خون او / در کار یار باش که کاریست کردنی
 ۳) می ده که سر به گوش من آورد چنگ و گفت / خوش بگذران و بشنو از این پیر منحنی
 ۴) ساقی به بی‌نیازی رندان که می بده / تا بشنوی ز صوت مغنی «هو الغنی»

۱۰. در همه‌ی گزینه‌ها به‌جز گزینه‌ی ... غلط املایی وجود دارد.

- ۱) زین نمط آن مست شده از غرور
 ۲) خاست کزان ورطه قدم درکشد
 ۳) دید یکی بهر خروشنده‌ای
 ۴) زحی گویا ز تو، کام و زبانم
 رفت و ز مبدأ چو کمی گشت دور
 خویشتن از حادثه برتر کشد
 سهمگنی، نادره جوشنده‌ای
 تویی هم آشکارا هم نهانم

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، بیت ۴ و صفحه‌ی ۱۲ و ۱۳، بیت‌های ۱۱، ۱۲ و ۱۶)

صفحه‌ی ۱۰ تا ۱۶ کتاب درسی

۱۱. کلمه‌ی «جان» در بیت «تن ز جان و جان ز تن مستور نیست / لیک کس را دید جان دستور نیست» در کدام نقش به‌کار نرفته است؟

(سراسری تجربی - ۷۸)

- ۱) متمم
 ۲) نهاد
 ۳) مضاف‌الیه
 ۴) مفعول

۱۲. نقش دستوری ضمیر «م» در واژه‌های قافیه همه‌ی ابیات به‌جز بیت ... یک‌سان است؟

(سراسری ریاضی - ۸۵)

- ۱) همت حافظ و انفس سحرخیزان بود / که ز بند غم ایام نجاتم دادند
 ۲) چه مبارک سحری بود و چه فرخنده شبی / آن شب قدر که این تازه براتم دادند
 ۳) بعد از ین روی من و آینه‌ی وصف جمال / که در آن جا خبر از جلوه‌ی ذاتم دادند
 ۴) هاتف آن روز به من مژده‌ی این دولت داد / که بدان جور و جفا صبر و ثباتم دادند

۱۳. نقش همه‌ی واژه‌های مشخص‌شده‌ی گزینه‌ها، به‌ترتیب، درست است به‌جز گزینه‌ی ...

(آزمون کانون - ۹۴)

- ۱) بگذار تا بگیریم چون ابر در بهاران / کز سنگ ناله خیزد روز وداع یاران (متمم، نهاد)
 ۲) عشق او باز اندر آوردم به بند / کوشش بسیار نامد سودمند (مفعول، مسند)
 ۳) مرنجان دلیم را که این مرغ وحشی / ز بامی که برخاست مشکل نشیند (مضاف‌الیه، صفت)
 ۴) معلوم نگردد سخن عشق به تقریر / که آیات مودت نبود قابل تفسیر (نهاد، قید)

(آزمون کانون-۹۴)

۱۴. ۴. نقش دستوری واژه‌های مشخص شده در بیت زیر، به ترتیب کدام است؟

«به داغ عشق منه دل که این ستاره‌ی شوخ / به هر تجلی خود مشرق دگر دارد»

- ۱) متمم، نهاد، متمم، مفعول
- ۲) مضاف‌الیه، مسند، نهاد، مفعول
- ۳) مضاف‌الیه، نهاد، متمم قیدی، مفعول
- ۴) مفعول، نهاد، متمم قیدی، نهاد

(آزمون کانون، ۲۳ مهر ۹۵)

۱۵. ۵. نقش دستوری «ش» در انتهای کدام بیت، با نقش دستوری «ش» در بیت زیر یکسان است؟

«چو خود را به چشم حقارت بدید / صدف در کنارش به جان پرورید»

- ۱) می لعل ار چه لطیف است در آن جام عقیق / آن ندارد ز لطافت که در آن جامه تنش
- ۲) گر در آیین در آن صورت زیبا نگرد / بو که معلوم شود صورت احوال منش
- ۳) بس که در چنگ فراق تو چو نی می‌نالم / هیچ کس نیست که یک بار بگوید مزنش
- ۴) خواجه از چشمه‌ی نوش تو چو راند سخنی / می‌چکد هر نفسی آب حیات از سخنش

(آزمون کانون، ۲۱ مهر ۹۶)

۱۶. ۶. درباره‌ی نقش دستوری واژه یا واژه‌هایی که در بیت زیر با بن فعل ساخته شده‌اند، کدام جمله کاملاً درست است؟

«گل از شوق تو خندان در بهار است / از آتش رنگ‌های بی‌شمار است»

- ۱) دو واژه‌اند که هر دو مسند هستند.
- ۲) فقط یک واژه است و آن هم مسند است.
- ۳) دو واژه‌اند که یکی مسند است و دیگری صفت بیانی.
- ۴) فقط یک واژه است و آن هم صفت بیانی است.

(آزمون کانون، ۷ آبان ۹۵)

۱۷. ۷. نقش‌های دستوری واژه‌های «باران» و «خاک» در بیت زیر چیست؟

«قطره‌ی باران که درافتد به خاک / زو بدمد بس گهر تابناک»

۱) مضاف‌الیه، متمم	۲) صفت، مضاف‌الیه
۳) صفت، متمم	۴) مضاف‌الیه، مضاف‌الیه

(آزمون کانون، ۵ آبان ۹۶)

۱۸. ۸. رابطه‌ی معنایی میان واژه‌های «دبار» و «اقبال»، بین واژه‌های کدام گزینه برقرار است؟

۱) منکر، زشت	۲) مولع، آزمندی
۳) مستغنی، محتاج	۴) معمول، مرسوم

(آزمون کانون، ۶ بهمن ۹۶)

۱۹. ۹. نقش دستوری کدام واژه مشخص شده در ابیات گزینه‌ها، با نقش دستوری «گهر» در بیت زیر یکسان است؟

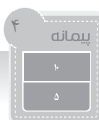
«قطره‌ی باران که درافتد به خاک / زو بدمد بس گهر تابناک»

۱) بر گل خودروی رویت کابروی حسن از اوست / سبزه سیراب را بنگر چو نیلوفر در آب	سبزه
۲) مردم دریا نیندیشد ز طوفان زان سبب / مردم چشمم فرو بردست دایم سر در آب	دریا
۳) عیب مجنون گو مکن لیلی که شرط عقل نیست / گر نداند حال دردش گو برو بنگر در آب	آب
۴) چون به نوک خامه خواجه شرح مشتاقی دهد / چشم خونبارش دراندازد روان دفتر در آب	چشم

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۴، مکمل تمرین ۴)

۲۰. ۱۰. همه‌ی گروه‌های اسمی مشخص شده به‌جز گزینه‌ی ... در جایگاه «مفعول» قرار گرفته‌اند.

۱) ز مشتسی خاک ما را آفریدی	چگونه شکر این نعمت گزاریم
۲) ندانم دیدنش را خود، صفت چیست	جز این را کز سمعش بی‌قراریم
۳) تو با ما روز و شب در خلوت و ما	شب و روزی به غفلت می‌گذاریم
۴) خداوندی چنین بخشنده داریم	کسه با چندین گننا امیدواریم

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۴، مکمل تمرین ۳)

- حقیقت، پسرده‌برداری ز رخسار (نهاد)
تسویی خَلَقِ هر دانا و نادان (مسند)
عجایب نقش‌ها سازی سوی خاک (مفعول)
از آنش رنگ‌های بی‌شمار است (مسند)

۲۱. نقش کدام‌یک از واژه‌های مشخص‌شده نادرست آمده است؟

- ۱) چو در وقت بهار آبی پدیدار
۲) تویی رزاق هر پیدا و پنهان
۳) فروغ رویت‌اندازی سوی خاک
۴) گل از شوق تو خندان در بهار است

۲۲. ۲. در همهی گزینه‌ها به جز گزینه‌ی ... هم ترکیب اضافی و هم ترکیب وصفی به کار رفته است.

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، بیت ۷ و صفحه‌ی ۱۲ و ۱۳، بیت‌های ۳، ۹ و ۱۲)

- باغ ز من صاحب پیرایه شد
از آنش رنگ‌های بی‌شمار است
زو بدمد بس گهر تابناک
وان همه هنگامه‌ی دریا بدید

- ۱) ابر زمن حامل سرمایه شد
۲) گل از شوق تو خندان در بهار است
۳) قطره‌ی باران که درافتد به خاک
۴) چشمه‌ی کوچک چو به آن جا رسید

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۴، مکمل تمرین ۳)

۲۳. ۳. نام اجزای اصلی تشکیل‌دهنده‌ی بیت زیر، در کدام گزینه ذکر شده است؟

غلغله‌زن چهره‌نما، تیزپا»

- ۲) نهاد - متمم - مسند - فعل
۴) نهاد - مفعول - مسند - فعل

«گشت یکی چشمه ز سنگی جدا

- ۱) نهاد - مفعول - فعل
۳) نهاد - مسند - فعل

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۳، بیت ۱۱)

- تساج سر گلبن و صحرا، منم
رفت و ز میدا چو کمی گشت دور
سهمگنی، نادره جوشنده‌ای
می‌کند از پرتو من زندگی

۲۴. ۴. در مصراع دوم کدام بیت، کلمه‌ی قافیه «مسند» است؟

- ۱) گفت در ایمن معرکه، یکتا منم
۲) زین نمط آن مسست‌شده از غرور
۳) دیدد یکی بحر خروشنده‌ای
۴) گل به همه رنگ و برازندگی

(آزمون کانون، ۲۳ مهر ۹۵)

۲۵. ۵. کدام بیت «حس آمیزی» دارد؟

- ۱) بوی دهن تو از چمن می‌شنوم / رنگ تو ز لاله و سمن می‌شنوم
۲) ز رنگ‌آمیزی دوران مشو غافل ز من بشنو / می‌رنگین به جام انداز و عارض ارغوانی کن
۳) گر دهد باد صبا مژده‌ی وصلت خواجو / مشنو کان همه چون درنگری باد هواست
۴) می‌خورم زهر غمت را به حلاوت دل‌شاد / ماتمی را که بود سود ندیده است کسی

(آزمون کانون، ۲۳ مهر ۹۵)

۲۶. ۶. به ترتیب در بیت الف، ... وجه شبه تشبیه است و در بیت ب، آرایه‌ی ... وجود دارد.

الف) گه به دهان، برزده چون کف صدف / گاه چو تیری که رود بر هدف

ب) چون بدوم، سبزه در آغوش من / بوسه زند بر سر و بر دوش من

- ۱) دقت، تشبیه
۳) عظمت، تشبیه
۲) سرعت، جان‌بخشی
۴) حقارت، جان‌بخشی

(آزمون کانون، ۲۱ مهر ۹۶)

۲۷. ۷. کدام بیت «حس آمیزی» دارد؟

- ۱) پیش رویت دگران صورت بر دیوارند / نه چنین صورت و معنی که تو داری دارند
۲) آن که گویند به عمری شب قدری باشد / مگر آن است که با دوست به پایان آرند
۳) عجب از چشم تو دارم که شبانش تا روز / خواب می‌گیرد و شهری ز غمت بیدارند
۴) سعدی اندازه ندارد که چه شیرین‌سخنی / باغ طبع همه مرغان شکرگفتارند

(آزمون کانون، ۲۱ مهر ۹۶)

۲۸. ۸. کدام بیت مجاز ندارد؟

- ۱) وفا کنیم و ملامت کشیم و خوش باشیم / که در طریقت ما کافری است رنجیدن
- ۲) نرگس تازه میان مرغزار / همچو در سیمین زنج زربین چهی
- ۳) ز شوق نرگس مست بلندبالایی / چو لاله با قدح افتاده بر لب جویم
- ۴) بیا ساقی آن آتش توبه‌سوز / به آتشگه مغز من برروز

(آزمون کانون، ۷ آبان ۹۵)

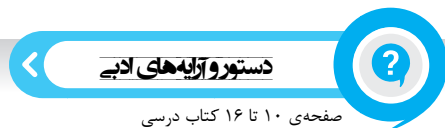
۲۹. ۹. کدام بیت «حس آمیزی» دارد؟

- ۱) با من به سلام خشک ای دوست زبان تر کن / تا از مژه هر ساعت لعل ترت افشانم
- ۲) بر سوزن مژگانم صد رشته گهر دارم / در دامن تو ریزم یا در برت افشانم
- ۳) معلوم من از عالم جانی است، چه فرمایی / بر خنجر تو پاشم یا بر سرت افشانم
- ۴) خاک در سلطان را افسر کن و بر سر نه / تا سر به کله‌داری بر افسرت افشانم

(آزمون کانون، ۵ آبان ۹۶)

۳۰. ۱۰. کدام بیت «حس آمیزی» دارد؟

- ۱) اختران را شب وصل است و نثار است و نثار / چون سوی چرخ عروسی است ز ماه ده‌وچار
- ۲) زهره در خویش ننگجد ز نواهای لطیف / همچو بلبل که شود مست ز گل فصل بهار
- ۳) مشتری اسب دوانید سوی پیر زحل / که جوانی تو ز سر گیر و بر او مژده بیار
- ۴) شمسی تبریز در آن صبح که تو درتابی / روز روشن شود از روی چو ماهت شب تار

صفحه‌ی ۱۰ تا ۱۶ کتاب درسی

(آزمون کانون، ۲۱ آبان ۹۵)

۳۱. ۱. کدام بیت حس آمیزی دارد؟

- ۱) بوی بهار آمد بنال ای بلبل شیرین نفس / و بر پای‌بندی همچو من، فریاد می‌خوان از قفس
- ۲) گیرند مردم دوستان نامهربان و مهربان / هر روز خاطر با یکی ما خود یکی داریم و بس
- ۳) معمول پیش‌آهنگ را از من بگو ای ساریان / تو خواب می‌کن بر شتر تا بانگ می‌دارد جرس
- ۴) پند خردمندان چه سود اکنون که بندم سخت شد / گر جستم این بار از قفس بیدار باشم زین سپس

(آزمون کانون، ۱۹ آبان ۹۶)

۳۲. ۲. در کدام بیت آرایه «مجاز» دیده نمی‌شود؟

- ۱) دو دوست قدر شناسند عهد صحبت را / که مدتی ببردند و باز پیوستند
- ۲) از لعل لب‌ت بده زکاتی / ای ماه بگو که از کجایی
- ۳) یکی درخت گل اندر میان خانه‌ی ماست / که سروهای چمن پیش قامتش بستند
- ۴) اگر بر آن سری ای ماهرو که روز مرا / کنی سیاه به زلفت قسم، نخواهد شد

(آزمون کانون، ۱۷ آذر ۹۶)

۳۳. ۳. کدام آرایه در بیت زیر نیست؟

«من به تو ای زود سیر تشنه‌ی دیرینه‌ام / دشنه مکش هم‌چو صبح تشنه مکش چون سراب»

- ۱) کنایه   ۲) شخصیت‌بخشی   ۳) حس آمیزی   ۴) جناس

(آزمون کانون، ۲۴ دی ۹۵)

۳۴. ۴. کدام بیت «مجاز» ندارد؟

- ۱) گو شمع میارید در این جمع که امشب / در مجلس ما ماه رخ دوست تمام است
- ۲) سر آن ندارد امشب که برآید آفتابی / چه خیال‌ها گذر کرد و گذر نکرد خوابی
- ۳) دل نبیند آن که باشد جسم و جان را او حجاب / سر ندارد آن که بنهد پا در این ره سرسری
- ۴) هرگز وجود حاضر غایب شنیده‌ای؟ / من در میان جمع و دلم جای دیگر است

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۴، مشابه تمرین ۴)

۳۵. ۵. کدام آرایه در بیت زیر به کار نرفته است؟

«شکر در کام من تلخ است بی‌دیدار شیرینش / و یا حلوا بدان مانند که زهرش در میانستی»

- ۱) جان‌بخشی (تشخیص)   ۲) تضاد   ۳) تشبیه   ۴) حس آمیزی

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۲، بیت ۷)

۳۶. ۶. کنایه‌ی موجود در کدام گزینه با کنایه‌ی بیت زیر مفهومی یکسان دارد؟
- «در بر من، ره چو به پایان برد
تو سر ناز بر آری ز گریبان هر روز
توانداند سر من تردامنی
همی کرد فریاد دامان به چنگ
عود است زیر دامن یا گل در آستینت
- از خجلی سر به گریبان برد
ما ز جورت سر فکرت به گریبان تا چند
خون دل سر در گریبان می‌خورم
مرا مانده سر در گریبان ننگ
یا مشک در گریبان بنمای تا چه داری

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۴، مکمل تمرین ۴)

۳۷. ۷. در همه‌ی گزینه‌ها به جز گزینه‌ی ... «حس آمیزی» به کار رفته است.
- ۱ بوی خوش تو هر که ز باد صبا شنید
۲ کامم از تلخی غم چون زهر گشت
۳ ارچه جان بکاهد، گل عذر آن بخواهد
۴ که در طرز غزل نکته به حافظ آموخت
- از یسار آشنا سخن آشنا شنید
بانگ نوش شاد خواران یاد باد
سهل است تلخی می در جنب ذوق و مستی
یسار شیرین سخن نادره گفتار من است

(کتاب درسی، آرایه، ترکیبی)

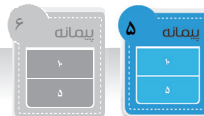
۳۸. ۸. با توجه به ابیات، آرایه‌های «تشبیه، جناس، حس آمیزی، کنایه» به ترتیب در کدام گزینه آمده است؟
- الف) از صدای سخن عشق ندیدم خوش‌تر
ب) من که قول ناصحان را خواندمی قول رباب
ج) بده ساقی می باقی که در جنت نخواهی یافت
د) من آن آیینه را روزی به دست آرم سکندروار
- ۱ الف، ب، ج، د
۲ د، ج، الف، ب
۳ د، الف، ب، ج
۴ د، الف، ب، ج
- یسادگاری که در این گنبد دوار بماند
گوشمالی دیدم از هجران که اینم پند بس
کنار آب رکن آباد و گلگشت مصلّا را
اگر می‌گیرد این آتش، زمانی ور نمی‌گیرد

(کتاب درسی، آرایه، ترکیبی)

۳۹. ۹. آرایه‌های موجود در بیت زیر، در کدام گزینه آمده است؟
- «تویی که بر سر خوبان کشوری چون تاج
جان‌بخشی، واج‌آرایی، تلمیح، تشبیه
جناس، مجاز، تلمیح، تشخیص
- سزد اگر همه دلبران دهندت باج
۱ تشبیه، کنایه، تناسب، جناس
۲ تضاد، تناسب، کنایه، واج‌آرایی

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۱، بیت ۵)

۴۰. ۱۰. آرایه‌های کدام بیت نادرست آمده است؟
- ۱ چو در وقت بهار آبی پدیدار حقیقت، پسرده برداری ز رخسار (تشبیه)
۲ لیک چنان خیره و خاموش ماند کز همه شیرین سخنی گوش ماند (حس آمیزی)
۳ راست به مانند یکی زلزله داده تنش بر تن ساحل یله (جان‌بخشی)
۴ چون بدوم سبزه در آغوش من بوسه زند بر سر و بر دوش من (مراعات‌نظیر)

صفحه‌ی ۱۰ تا ۱۶ کتاب درسی

(آزمون کانون، ۲۳ مهر ۹۵)

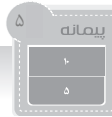
۴۱. ۱. بیت کدام گزینه مفهومی مشترکی با سایر ابیات ندارد؟
- ۱ بر در شاهم گدایی نکته‌ای در کار کرد / گفت بر هر خوان که بنشستم خدا رزاق بود
۲ جمله را رزاق روزی می‌دهد / قسمت هر یک به پیشش می‌نهد
۳ نیز روزی با خدا زاری نکرد / «یا رب» نامد ازو روزی به درد
۴ گرم نیست روزی ز مهر کسان / خدای است رزاق و روزی‌رسان

(آزمون کانون، ۲۳ مهر ۹۵)

۴۲. ۲. کدام بیت با دیگر ابیات قرابت معنایی ندارد؟
- ۱ وصفش چه کنی که هرچه گوئی / گویند مگو که بیش از آن است
۲ هر آن وصفی که گویم بیش از آنی / یقین دانم که بی‌شک جان جانی
۳ نخواهم در این وصف از این بیش گفت / که شعت (زشتی) بود سیرت خویش گفت
۴ ز هر وصفی که کردم بیش از آنی / که وصف خویش کردن هم تو دانی

۴۳. ۳. کدام بیت با دیگر ابیات قرابت معنایی ندارد؟
- ۱) چو شب‌نم بیفتاد مسکین و خرد / به مهر آسمانش به عیوق برد
  - ۲) به جایی که بدخواه خونی بود / تواضع نمودن زبونی بود
  - ۳) بلندیت باید تواضع‌گزین / که آن بام را نیست سَلَم (نردبان) جز این
  - ۴) در این حضرت آنان گرفتند صدر / که خود را فروتر نهادند قدر
- (آزمون کانون، ۲۳ مهر ۹۵)
۴۴. ۴. بیت کدام گزینه با بیت زیر قرابت معنایی بیشتری دارد؟
- «تا تو را جای شد ای سرو روان در دل من / هیچکس می‌نپسندم که به جای تو بود»
- ۱) دلم ببرد و به جان زینهار می‌نهدد / کسی به شهر شما این کند به جای کسی؟
  - ۲) هرگلی‌کز نوبهار کام دل آید به عرض / باغبانش خرمن آراید به دوران شما
  - ۳) اگر غیری نظربازی کند با صورت دیگر / مرا منظور در آفاق، باری، نیست غیر از تو
  - ۴) من اگر باده خورم ور نه چه کارم با کس / حافظ راز خود و عارف وقت خویشم
- (آزمون کانون، ۲۱ مهر ۹۶)
۴۵. ۵. کدام بیت مفهوم متفاوتی دارد؟
- ۱) به دیدار مردم شدن عیب نیست / ولیکن نه چندان که گویند بس
  - ۲) مرد باید که عیب خود بیند / بر ره زور و غیبه ننشیند
  - ۳) عیب مردم پیش از این می‌گفتم اندر چشم خلق / وقتیم آینه‌گفتا آخر از خود شرم دار
  - ۴) زشت باشد که عیب خود پوشی / واندر افشای دیگران کوشی
- (آزمون کانون، ۲۱ مهر ۹۶)
۴۶. ۶. کدام گزینه از نظر معنایی با عبارت «تا راست، تمام نشده، دروغ نگویم» متناسب نیست؟
- ۱) یک سخن با من بگو چه کز چه راست / گر همه دشنام باشد آن رواست
  - ۲) اگر جفت گردد زبان بر دروغ / نگیرد ز بخت سپهری فروغ
  - ۳) چو صبح صادق آمد راست‌گفتار / جهان در زر گرفتش محتشم‌وار
  - ۴) سخن گفتن کز ز بیچارگیست / به بیچارگان بر نباید گریست
- (آزمون کانون، ۲۱ مهر ۹۶)
۴۷. ۷. کدام بیت با مصراع دوم بیت زیر قرابت معنایی دارد؟
- «به نام کردگار هفت افلاک / که پیدا کرد آدم از کفی خاک»
- ۱) ملک آمل بنی‌آدم ندارد قیمتی / خاک ره باید شمردن دولت پرویز را
  - ۲) ای همه هستی ز تو پیدا شده / خاک ضعیف از تو توانا شده
  - ۳) با پاسبان کویش در خاک می‌رویم / هر چند فرق فرق‌د جای نشست ماست
  - ۴) صورت ار با تو نباشد گو مباش / خاک بر سر جسم را چون جان تو راست
- (آزمون کانون، ۲۱ آبان ۹۵)
۴۸. ۸. کدام عبارت با مصراع «هر آن وصفی که گویم بیش از آنی» قرابت معنایی دارد؟ (عبارات همگی از دعای عرفه انتخاب شده است).
- ۱) اَتَمَمْتُ عَلَيَّ سَوَابِغَ الْأَنْعَامِ: نعمت‌های کاملت را بر من تمام کردی.
  - ۲) الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَيْسَ لِقَضَائِهِ دَافِعٌ: خدای را سپاس که برای حکمش برگرداننده‌ای نیست.
  - ۳) يَا مَنْ لَا يَعْلَمُ كَيْفَ هُوَ إِلَّا هُوَ: ای آن‌که جز او نمی‌داند او چگونه است.
  - ۴) اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِيْ اَخْشَاكَ كَاتِيْ اَرَاكَ: خدایا چنانم کن که از تو بترسم گویا که تو را می‌بینم.
- (آزمون کانون، ۱۷ آذر ۹۶)
۴۹. ۹. مفهوم کدام بیت در تقابل نسبی با مفهوم سایر ابیات است؟
- ۱) حافظ افتادگی از دست مده زان که حسود
  - ۲) تواضع گرچه محبوب است و فضل بیکران دارد
  - ۳) تواضع سر رفعت افرازدت
  - ۴) گمان کیی بَرَد مردم هوشمند
- (کتاب درسی، صفحه ۱۳، مشابه مفهوم بیت ۱۱)
۵۰. ۱۰. مفهوم کدام گزینه با سایر گزینه‌ها متفاوت است؟
- ۱) باد بیرون کن ز سر تا جمع‌گردی بهر آنک
  - ۲) عاقل از سر بنهد این مستی و باد
  - ۳) ز مغروری کلاه از سر شود دور
  - ۴) همان مشو مغرور ز آن گفت نکو
- (کتاب درسی، صفحه ۱۳، مشابه مفهوم بیت ۱۱)
- عرض و مال و دل و دین در سر مغروری کرد
نباید کرد بیش از حد که هیبت را زیان دارد
تکبر به خاک اندر اندازد
که در سرگرانی است قدر بلند؟
- خاک را جز باد نتواند پریشان داشتن
چون شنید انجام فرعونان و عاد
مبسادا کس به زور خویش مغرور
زان که دارد صد بدی در زیر او

معنی و مفهوم

صفحه‌ی ۱۰ تا ۱۶ کتاب درسی

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۲ و ۱۳، مشابه مفهوم ابیات ۱ تا ۱۱)

رنند از ره نیاز به دارالسلام رفت
چین قبای قیصر و طرف کلاه کی
کز کبر به جایی نرسیده است کسی
چو مرگ آید چه دربان و چه فغفور (پادشاه چین)

۵۱. ۱. مفهوم همه‌ی گزینه‌ها به‌جز... یکسان است.

- ۱) زاهد غرور داشت سلامت نبُرد راه
- ۲) بگذر ز کبر و ناز که دیده است روزگار
- ۳) از کبر مدار هیچ در دل هوسوی
- ۴) نشاید شد به جاه و مال مغرور

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، بیت ۸)

یقین دانم که بی‌شک جان جانی
چه جای کلک بریده زبان بیهوده گوشت
وصف تو به گفت برنمی‌آید
با همه کربوبیان عالم بالا

۵۲. ۲. کدام گزینه با بیت زیر قرابت مفهومی ندارد؟

- «هر آن وصفی که گویم، بیش از آنی»
- ۱) زبان ناطقه در وصف شوق نالان است
  - ۲) ثنای تو نتواند به شرح گفت خاموشی از ثنای تو حد ثنای توست
  - ۳) وصل تو به وهم در نمی‌آید
  - ۴) ما نتوانیم حق حمد تو گفتن

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، بیت ۳)

تویی خَلّاق هر دانا و نادان
خَلّاق بنده‌پرور و رزّاق رهنما
مگر بهر آسایش مفلّسان
همه آشکار و نهان از من است
در بن چاهی به زیر صخره‌ی صمّا (سخت و محکم)

۵۳. ۳. کدام گزینه با بیت زیر قرابت مفهومی ندارد؟

- تویی رزّاق هر پیدا و پنهان
- ۱) دادار غیب‌دان و خداوند آسمان
  - ۲) منعم نداده است روزی‌رسان
  - ۳) ز من هست روزی و جان از من است
  - ۴) حاجت موری به علم غیب بداند

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۰، مشابه مفهوم بیت ۳)

گفت بر هر خوان که بنشستم خدا رزّاق بود
خدای است رزّاق و روزی‌رسان
بی‌مگس هرگز نماند عنکبوت
قانع شدن به رزق مقدر نکوتر است

۵۴. ۴. همه‌ی گزینه‌ها به‌جز... قرابت مفهومی دارند.

- ۱) بر در شاهم گدایی نکته‌ای در کار کرد
- ۲) کرم نیست روزی ز خوان کسان
- ۳) رزق را روزی‌رسان پر می‌دهد
- ۴) گرچه نکوست رزق فراخ از قضا و لیک

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۶، پاراگراف ۲)

همان دوری از کژی و کاستی

۵۵. ۵. همه‌ی گزینه‌ها به‌جز... با عبارت زیر قرابت مفهومی دارند.

- «تا راست، تمام نشده، دروغ نگویم.»
- ۱) ندیدیم چیزی به از راستی
  - ۲) مرد باید که راستگو باشدور ببارد بر او بلا چو تگرگ
  - ۳) ز کزگویی سخن را قدر کم گشت کسی کاو راستگو شد محتشم گشت
  - ۴) بگویم بدو آن سخن‌ها که گفت ز من راستی‌ها نشاید نهفت

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۶، پاراگراف ۵)

چو خواهی که تاج از تو گیرد فروغ
اگر دروغ تو نیکوست، راست نیکوتر
سوی راستی نیستم دسترس
دروغ است سرمایه مر کافری را

۵۶. ۶. مفهوم مقابل عبارت «تا راست، تمام نشده، دروغ نگویم.» در کدام گزینه آمده است؟

- ۱) زبان را مگردان به گرد دروغ
- ۲) دروغ زیر خبر دان و راست زیر عیان
- ۳) سرمایه‌ی من دروغ است و بس
- ۴) به نظم اندر آری دروغی طمع را

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۶، پاراگراف ۸)

۵۷. ۷. همه‌ی ابیات به جز بیت ... با عبارت زیر قرابت مفهومی دارند.

«تا روزی خدا تمام نشده، به در خانه‌ی دیگری نروم.»

- ۱) بر در او رو که از اینان به اوست
  - ۲) هر که را بینی به گیتی روزی خود می‌خورد
  - ۳) عطا از خلق چون جویی گر او را مال‌ده‌گویی
  - ۴) دست حاجت چو بری پیش خداوندی بر
- روزی از او خواه که روزی‌ده اوست
گر ز خوان توست نانش ور ز خوان خویشتن
به سوی عیب چون پویی گر او را غیب دان بینی
که کریم است و رحیم است و غفور است و ودود

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۶، پاراگراف ۷)

۵۸. ۸. همه‌ی گزینه‌ها به جز گزینه‌ی ... با عبارت زیر قرابت مفهومی دارند.

«تا از عیب و گناه خود، پاک نگردم، عیب مردم نگویم.»

- ۱) پرده‌ی مردم دیدن، عیب خود بنمودن است
  - ۲) به پیر می‌کده گفتم که چیست راه نجات
  - ۳) عیب نمایی مکن آینه‌وار
  - ۴) سویی او تاب کز گناه به اوست
- عیب خود می‌پوشد از چشم خلاق، عیب پوش
بخواست جام می و گفت عیب پوشیدن
تا نشوی از نَفَسِ عیب‌دار
خلق را پاک بازگشت و مآب (بازگشتن)

(کتاب درسی، صفحه‌ی ۱۲، بیت ۱۰)

۵۹. ۹. معنی موردنظر از «پرده‌ی نیلوفری» در بیت زیر، از کدام گزینه دریافت می‌شود؟

«در بُنِ اِبْنِ پَرده‌ی نیلوفری

- ۱) روی چو آفتاب به چشم چو نرگست
  - ۲) گر ز خود غافلم به باده و رود
  - ۳) بر این گونه خواهد گذشتن سپهر
  - ۴) برین نیز بگذشت چندی سپهر
- کیست کند با چو منی همسری؟
آن تازگی دهد که به نیلوفر آفتاب
نیستم غافل از سپهر کبود
نخواهد شدن رام با کس به مهر
به دل در همی داشت آرام مهر

(سراسری خارج از کشور- ۹۲)

۶۰. ۱۰. مفهوم کدام بیت با دیگر ابیات تفاوت دارد؟

- ۱) باشد نشان پختگی افتادگی «کلیم» / آن میوه نارس است که بر دار مانده است
- ۲) بلندی از آن یافت کاو پست شد / در نیستی کوفت تا هست شد
- ۳) تواضع کند هوشمند گزین / نهد شاخ پرمیوه سر بر زمین
- ۴) جانا نکنی به من نظر تو / که افتاده‌ام از نظر، چه سازم؟